

УДК 336.143.232

Маргіта Н. О., к.е.н.,
НУ «Львівська політехніка»
Маргіта М. В., к.е.н.,
Ужгородський ТЕІ КНТЕУ

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТНИМИ ВИДАТКАМИ

Анотація. Досліджено напрями підвищення ефективності управління бюджетними видатками, проаналізовано світовий досвід регулювання бюджетного дефіциту, висвітлено специфіку формування видаткової частини бюджету, запропоновано заходи для підтримання дефіциту бюджету на безпечному рівні.

Ключові слова: дефіцит бюджету, бюджетні видатки, бюджетна політика, активний дефіцит бюджету.

Annotation.

The aim of the article. The question about budget deficit is always arised along with the question about the optimization of budget expenditures, because it's solution affects on the efficiency of economic policies. The aim of the article is the investigation of increasing efficiency of budget expenditures management by analyzing the factors that determine the dynamics of budget expenditures changes

The results of the analysis. Making conclusions after the analysis of budget deficit of leading economies, this problem is connected not only to the economy of Ukraine. However, the nature of deficit has an important meaning: is it active or passive. Analysis of expenditures of Ukraine budget in dynamics can make a conclusion about its social character, as the increase in current expenditures outstrips the increase in capital budget expenditures. That's why the question about the control of budget spending and its efficiency is so important.

Conclusions and directions of further researches. We can make conclusions, that in order to maintain the budget deficit at a safe level we should: stimulate domestic investment, optimize the funding sources of budget deficit through domestic borrowing, increase the share of capital and reduce the share of current expenditures, maintain the interrelation of the share of the budget deficit to GDP at level 3%, provide an effective policy of servicing the country debt by the financial resources received as income from investments made by budget deficit investment orientation of prior periods, avoid such tool of payment the budget deficit as money emission.

Keywords: budget deficit, budget expenditure, fiscal policy, active budget deficit.

Постановка проблеми. В сучасних умовах необхідність розроблення нових підходів до управління бюджетним дефіцитом зумовлена постійним зростанням рівня розбалансованості бюджетних видатків та надходжень, що, поряд з глобальною фінансовою нестабільністю, може стати причиною економічних потрясінь для вітчизняної економіки. Адже підвищення ефективності бюджетної політики, збалансування бюджетних надходжень і видатків та підтримання активного дефіциту бюджету виступають ключовими факторами, що в подальшому визначатимуть траєкторію розвитку економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання бюджетного дефіциту завжди постає поряд з питанням оптимізації бюджетних видатків, адже його вирішення впливає на ефективність економічної політики. Аналіз проблеми бюджетного дефіциту, а також питання бюджетних надходжень та видатків є предметом наукових досліджень низки ві-

тчизняних науковців, таких як: А. Гальчинський, В. Геєць, Е. Балацький, І. Луніна, І. Мітюков, І. Чугунов, І. Лютий, В. Федосов, О. Опарін, С. Львовчкін, О. Василик, М. Пасічний, М. Небава, Г. Мамонова, О. Іващук, А. Машко та ін. Однак частина питань, пов'язана ефективним та відповідальним управлінням бюджетним процесом залишаються недостатньо висвітленими.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження напрямів підвищення ефективності управління бюджетними видатками.

Виклад основного матеріалу. За своєю природою бюджетний дефіцит, як і будь-яка економічна категорія, має конкретний інтервал дії та може бути активним і пасивним. Активний зумовлений законом зростання вартості, пасивний – зростанням темпів інфляції. Економісти схильні вважати, що небезпеку для економіки становить не дефіцит як такий, а джерела фінансування та природа дефіциту [1]. Активний дефіцит бюджету

передбачає зростання видатків на численні програми фінансування і загалом оцінюється як позитивне явище, адже сприяє економічному росту.

Проблема дефіциту бюджету є актуальною не тільки для економіки України. Більшість бюджетів розвинених економік світу також приймаються дефіцитними (рис.1).

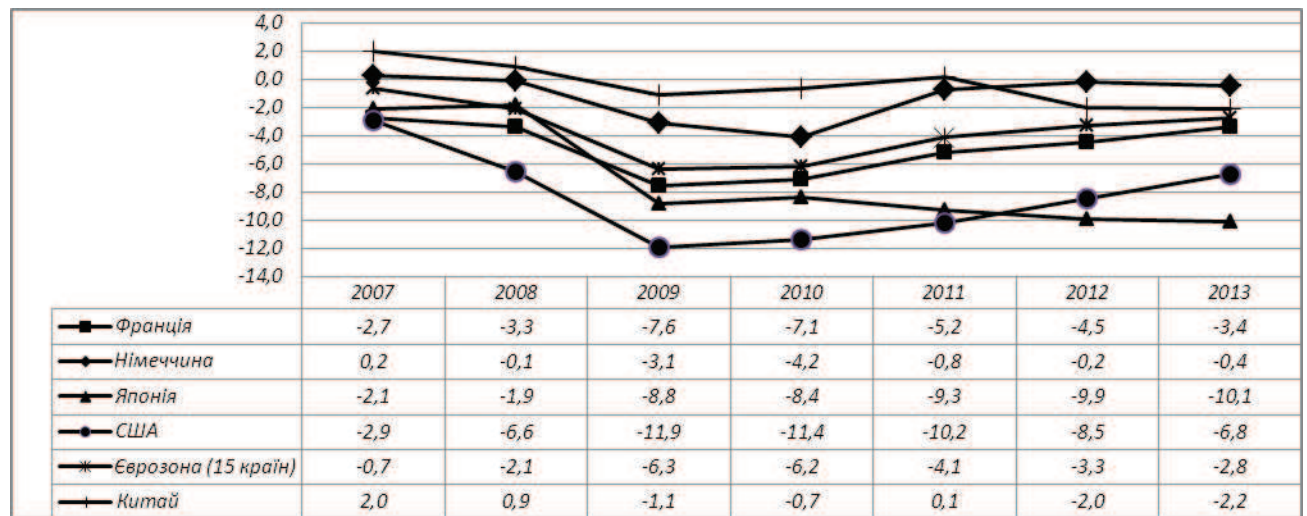

Рис. 1. Дефіцит бюджету провідних світових економік, % від ВВП
Джерело: розроблено на основі інформації [2].

Зокрема за період 2007-2013 рр. профіцитними були тільки бюджети Німеччини та Китаю у 2007 році 0,2% та 2% відповідно, а також бюджет Китаю у 2008 та 2011 рр. Найбільш стрімкий ріст дефіцитів бюджетів спостерігався у 2009 році, спричинений наслідками світової фінансової кризи. І тільки Німеччина та Китай з профіцитного бюджету отримали дефіцит, безпечний згідно Маастрихтських критеріїв на рівні 3,1 та 1,1 % від ВВП відповідно (рис. 1). Найбільший дефіцит бюджету - 11,9% від ВВП зафіксовано у США у 2009 році. На 2013 рік бюджети вищезгаданих країн прийнято дефіцитними.

Для України дефіцит бюджету у ВВП за 1997-2011 рр. коливається від -6,6% до профіциту у 0,7% згідно даних Державної казначейської служби.

Зокрема, у період з 1997 по 2000 рр., спостерігається тенденція до скорочення частки дефіциту бюджету у ВВП з -6,6% до профіциту на рівні 0,6% на фоні позитивної динаміки приросту реального ВВП. Період з 2000 по 2002 рік характерний двома бездефіцитними бюджетами у 2000-му і 2002 роках та незначним дефіцитом на рівні 0,3% у 2001 році, що було зумовлено збільшенням

надходжень від приватизації майна. Наслідком світової фінансової кризи 2008 року стало різке зростання дефіциту бюджету до 5,8% у 2010 році, підтримане сповільненням темпів економічного зростання у 4,5 рази у 2009 році, порівняно з 2008 роком. Відновлення докризової динаміки зростання економічної активності у 2010 році на рівні 25%, порівняно з попереднім роком стало передумовою скорочення дефіциту бюджету у 4 рази в 2011 році до рівня 1,4% від ВВП.

Процес управління масштабами державних видатків здійснюється урядом згідно з стратегією економічних реформ на основі принципу антициклічності, тому особливо важливим є питання контролю напрямків витрачання бюджетних коштів та їх ефективності.

Згідно з даними таблиці 2, у 2008 спостерігалось перевищення темпів приросту поточних видатків над темпами приросту реального ВВП у 2 рази. При цьому темп приросту поточних видатків випереджав аналогічний показник для капітальних видатків більш ніж у 2 рази. Це свідчить про те, що бюджет 2008 року мав соціальне спрямування.

Динаміка приросту витатків державного бюджету та реального ВВП

Роки	Приріст реального ВВП, % до поперед. року	Приріст загальних витатків бюджету, % до поперед. року	Приріст поточних витатків бюджету, % до поперед. року	Приріст капітальних витатків бюджету, % до поперед. року
2008	18,51	32,5	37,3	15,1
2009	4,07	-1,9	10,3	-56,0
2010	25,57	122,7	126,4	85,1
2011	23,19	9,8	7,0	48,2

Джерело: розроблено на основі інформації [14].

У 2009 році гальмується темп економічного зростання, спричинений наслідками світової економічної кризи до 4,07% у порівнянні з попереднім роком, витаткова частина бюджету зменшується майже на 2%, внаслідок чого вдвічі скорочується фінансування капітальних витатків.

Відновлення позитивної економічної динаміки у 2010 році сприяє приросту капітальних витатків, однак вони все ще в 1,5 рази менші ніж поточні витатки. У 2011 році вдалося досягнути перерозподілу витаткової частини бюджету на користь капітальних вкладень, що, очевидно, пов'язане з фінансуванням інфраструктурних проектів до «Євро-2012».

Протягом досліджуваного періоду з 2007 по 2011 роки частка поточного споживання у структурі витатків коливалася від 78 до 83%, в той час як частка капітальних витатків складала не більше 21%, а в останні роки взагалі зменшилася до 7% та 9% у 2010 та 2011 роках відповідно. Зважаючи на це, актуалізується завдання дотримання ефективних співвідношень між поточними та капітальними витатками бюджету.

Ще одним важливим завданням постає забезпечення стабільності та довгострокової стійкості державного бюджету. Збалансування державного бюджету потрібно здійснювати на циклічній основі, тоді дефіцити розвитку попереднього періоду стануть імпульсом для економічного зростання в майбутньому. Це завдання пов'язане з необхідністю запровадження середньострокового бюджетного планування, яке здійснюватиметься на основі науково-обґрунтованих принципів, серед яких зокрема наступні:

1. Ефективний перерозподіл бюджетних ресурсів з метою першочергового фінансування пріоритетних сфер;
2. Реальність прогнозних розрахунків;
3. Раціональне визначення джерел отримання бюджетних ресурсів.

Ефективне управління бюджетним процесом пов'язане також з підвищенням прозорості процесу формування та витрачання бюджетних коштів та прозорістю податкової системи. Дослідження відкритості бюджетів за 2012 проведене зарубіжними вченими серед 93 країн свідчить, що індекс відкритості бюджету України (порівняльна оцінка доступності і повноти ключових бюджетних документів, які повинні публікувати всі уряди) складає 54 відсоткові пункти зі 100. На цьому рівні також перебувають такі країни як Гондурас, Малаві та Намібія [5].

Питання формування ефективних резервів для зниження дефіциту державного бюджету вимагає аналізу його основних джерел фінансування, серед яких зокрема: зростання доходів бюджету, зниження бюджетних витрат; залучення внутрішніх та зовнішніх позик, емісія національної валюти.

Висновки. Для підтримання дефіциту бюджету на безпечному рівні та формування витаткової частини бюджету, що сприятиме подальшому економічному зростанню необхідно:

- стимулювати внутрішнє інвестування за рахунок послаблення бюджетного навантаження та створення сприятливого бізнес-клімату;
- оптимізувати джерела фінансування дефіциту бюджету, скорочуючи частку зовні-

шніх запозичень та збільшуючи внутрішні позики;

- нарощувати частку капітальних і зменшувати частку поточних витрат у загальній структурі видатків бюджету;

- підтримувати співвідношення: темпи зростання державних видатків можуть на декілька відсоткових пунктів перевищувати темпи зростання реального ВВП за умови розвитку промисловості;

- підтримувати співвідношення частки дефіциту бюджету у ВВП на рівні до 3%;

- проводити ефективну політику з обслуговування державного боргу країни, за рахунок фінансових ресурсів, отриманих як прибуток від капіталовкладень, здійснених за рахунок дефіциту бюджету інвестиційного спрямування попередніх періодів;

- уникати такого інструменту покриття бюджетного дефіциту як грошова емісія.

Література:

1. Швайка Л.А. Державне регулювання економіки: навчальний посібник / Л.А. Швайка. – К.: Знання, 2006. – 436 с.
2. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/>.
3. Дані Державного комітету статистики України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Дані державної казначейської служби України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>.
5. Індекс відкритості бюджету 2012. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://internationalbudget.org>.